

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové, soudce zpravodaje Pavla Rychetského a soudce Vojtěcha Šimíčka ve věci ústavní stížnosti **nezletilé B. H.**, zastoupené opatrovníkem Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí, sídlem Šilingrovo náměstí 3/4, Brno, proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 13. června 2017 č. j. 17 Co 37/2017-2400 a rozsudku Okresního soudu v Náchodě ze dne 23. září 2016 č. j. 0 P 276/2010-2044, ve znění doplňujícího usnesení tohoto soudu ze dne 25. listopadu 2016 č. j. 0 P 276/2010-2111, za účasti **Krajského soudu v Hradci Králové** a **Okresního soudu v Náchodě** jako účastníků řízení a matky stěžovatelky **Z. O.**, otce stěžovatelky **J. H.**, zastoupeného Mgr. Bc. Denisou Markovou, advokátkou, sídlem J. Š. Baara 1625/11, České Budějovice, a prarodičů stěžovatelky **D. H.**, a **J. H.**, obou zastoupených Mgr. Irenou Zelenkovou, advokátkou, sídlem náměstí Winstona Churchilla 1800/2, Praha 3 - Žižkov, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 13. června 2017 č. j. 17 Co 37/2017-2400 a rozsudkem Okresního soudu v Náchodě ze dne 23. září 2016 č. j. 0 P 276/2010-2044, ve znění doplňujícího usnesení tohoto soudu ze dne 25. listopadu 2016 č. j. 0 P 276/2010-2111, bylo porušeno základní právo stěžovatelky, aby byla její věc projednána v její přítomnosti podle čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a její právo být slyšena ve své věci podle čl. 12 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte a čl. 3 písm. b) Evropské úmluvy o výkonu práv dětí.

II. Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 13. června 2017 č. j. 17 Co 37/2017-2400 a rozsudek Okresního soudu v Náchodě ze dne 23. září 2016 č. j. 0 P 276/2010-2044, ve znění doplňujícího usnesení tohoto soudu ze dne 25. listopadu 2016 č. j. 0 P 276/2010-2111, se ruší.

III. Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 31. října 2017 č. j. 17 Co 37/2017-2452, usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 31. října 2017 č. j. 17 Co 185/2017-2449 a usnesení Okresního soudu v Náchodě ze dne 18. srpna 2017 č. j. 0 P 276/2010-2428 se ruší.

O d ů v o d n ě n í:

I.

Vymezení věci

1. Dne 11. 9. 2017 obdržel Ústavní soud ústavní stížnost stěžovatelky, která směřuje proti v záhlaví uvedeným rozsudkům ve věci péče o ni z důvodu tvrzeného

porušení jejích základních práv podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 a čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). Stěžovatelka, která je nezletilá, byla v minulosti svěřena do péče svého otce, přičemž v řízení, v němž byly vydány tyto rozsudky, byla posuzována existence důvodů pro odlišnou úpravu jejích poměrů. Ústavní stížností, jež byla podána jménem stěžovatelky Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí, bylo namítáno porušení jejího práva vyjádřit se k věci a dále nezákonnost těchto rozsudků z důvodu, že jimi nebyl adekvátně zohledněn její nejlepší zájem.

II.

Shrnutí řízení před obecnými soudy

2. Stěžovatelka, již bylo v době podání ústavní stížnosti třináct let, byla po rozchodu rodičů v péči matky. Poté, co se u její matky projevovalo závažné psychické onemocnění, pro které se o ni nebyla schopna starat, byla rozsudkem Okresního soudu v Náchodě (dále jen „okresní soud“) ze dne 17. 3. 2014 č. j. 0 P 276/2010-200 svěřena do péče otce. Toto rozhodnutí bylo v příslušném výroku potvrzeno rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové (dále jen „krajský soud“) ze dne 9. 9. 2014 č. j. 20 Co 247/2014-426.

3. Otec stěžovatelky s ní původně bydlel v Mikulově, kde s nimi po nějakou dobu žila i její matka. Na podzim roku 2014 se společně se stěžovatelkou přestěhoval do Rakouska, kde mezi nimi vznikl konflikt, jenž vedl k jejímu umístění do krizového centra. Na Vánoce roku 2014 ji matka bez vědomí otce odvezla do České republiky a odmítla ji vrátit. Návrat odmítala také stěžovatelka, která tvrdila, že se o ni otec nestaral a zacházel s ní špatně. Otec tato obvinění odmítl a vyjádřil názor, že stěžovatelka je matkou a babičkou ze strany matky zmanipulovaná. Tyto skutečnosti vedly okresní soud k tomu, aby usnesením ze dne 11. 2. 2015 č. j. 0 P 276/2010-716 z úřední moci zahájil řízení o změně péče. Prarodiče stěžovatelky z matčiny strany v jeho průběhu navrhli, aby byla svěřena do jejich péče, případně do péče babičky, nebo do jejich pěstounské péče.

4. V době zahájení uvedeného řízení o stěžovatelku fakticky pečovala její matka. Tato situace se změnila po vypracování znaleckého posudku na matčín zdravotní stav, kdy byla stěžovatelka umístěna do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. V něm se přiznala, že si fyzické napadení ze strany otce, k němuž mělo dojít v roce 2014, vymyslela. Okresní soud následně zrušil umístění stěžovatelky v zařízení a rozhodl o jejím okamžitém předání do péče otce, k němuž došlo dne 18. 4. 2016. Otec ji odvezl do Rakouska, školu však navštěvovala v Mikulově. Otcí bylo nařízeno zajistit pro oba společnou psychologickou péči.

5. Situace mezi otcem a stěžovatelkou opět eskalovala a stěžovatelka byla dne 21. 5. 2016 po pokusu vyskočit z okna umístěna na psychiatrickém oddělení. Od té doby se již do faktické péče otce nevrátila a po dohodě s ním byla umístěna na dobrovolný pobyt v domovu pro mládež, kde pobývá doposud. Současně navštěvuje soukromé gymnázium ve Vídni.

6. Rozsudkem okresního soudu ze dne 23. 9. 2016 č. j. 0 P 276/2010-2044, ve znění doplňujícího usnesení ze dne 25. 11. 2016 č. j. 0 P 276/2010-2111, bylo zastaveno řízení o změně péče nezletilé (výrok I) a byl zamítnut návrh prarodičů stěžovatelky na

její svěřením do jejich pěstounské péče, či do jejich péče, či do péče babičky (výrok II). Ve zbylých výrocích bylo rozhodnuto o povinnosti matky stěžovatelky hradit výživné (výrok III) a o povinnosti prarodičů stěžovatelky zaplatit České republice náklady řízení státu za znalecké posudky (výrok IV), za zastupování matky ustanoveným opatrovníkem a za výslechy znalce při soudním jednání (výrok V), jakož i za tlumočné (výrok VII). Žádnému z účastníků nebylo přiznáno právo na náhradu nákladů řízení (výrok VI).

7. Toto rozhodnutí bylo potvrzeno rozsudkem krajského soudu ze dne 13. 6. 2017 č. j. 17 Co 37/2017-2400 (výrok I). Výjimkou byly pouze jeho výroky IV a VII, které byly zčásti potvrzeny a zčásti změněny (výrok II). Žádnému z účastníků nebyla uložena povinnost k náhradě nákladů odvolacího řízení (výrok III), prarodičům stěžovatelky byla uložena povinnost nahradit České republice náklady odvolacího řízení (výrok IV).

8. Výše a splatnost nákladů řízení podle výroku V rozsudku okresního soudu a výroku IV rozsudku krajského soudu nebyla v těchto rozhodnutích stanovena, nýbrž měla být určena samostatnými rozhodnutími. V případě prvního výroku se tak stalo usnesením okresního soudu ze dne 18. 8. 2017 č. j. 0 P 276/2010-2428, jež bylo potvrzeno usnesením krajského soudu ze dne 31. 10. 2017 č. j. 17 Co 185/2017-2449. Pokud jde o druhý výrok, k určení došlo usnesením krajského soudu ze dne 31. 10. 2017 č. j. 17 Co 37/2017-2452.

9. Krajský soud se ztotožnil se závěrem okresního soudu, že nejsou dány okolnosti, které by, ať už některá z nich sama o sobě nebo všechny ve svém souhrnu, odůvodňovaly svěřením stěžovatelky do péče jiné osoby než otce (§ 953 odst. 1 občanského zákoníku) nebo do pěstounské péče (§ 958 odst. 1 a § 964 odst. 1 občanského zákoníku). Otec stěžovatelky je podle krajského soudu schopen po všech stránkách zajistit péči o ni a nelze mu vytknout, že by v minulosti jako vychovatel zásadně selhal. O selhání nemělo jít ani v případě jeho rozhodnutí umístit stěžovatelku dočasně do domova pro mládež s možností studia na vídeňském gymnáziu. Za situace, kdy vztah stěžovatelky k jeho osobě již delší dobu procházel poměrně vážnou krizí, nelze otcovo rozhodnutí vykládat jako rozporné s jejími klíčovými zájmy. Otec zajistil zklidnění situace, zároveň umožnil kvalitní rozvoj stěžovatelčina vzdělání a v neposlední řadě také pokračování tolik potřebné kvalitní psychoterapie. Nevyšlo ani najevo, že by při tom jednal proti vůli samotné stěžovatelky, že by v této souvislosti musel překonávat její odpor či jiným způsobem u ní vyvolával nežádoucí traumata. Krajský soud je přesvědčen, že nebyť sporu mezi otcem a prarodiči stěžovatelky, důvod k soudnímu projednávání její aktuální situace by mohl být spatřován jen stěží. Skutečnost, že stěžovatelka musí nést jako zátěž, že není podle jejích představ či přání naplňován její vztah s prarodiči, není ve své podstatě důsledkem jejího pobytu v domově pro mládež, ale událostí dřívějších.

10. Z napadených rozsudků dále vyplývá, že se stěžovatelka stala v poměrně nedávné době objektem konfliktů a nepřijemných situací vinou svého okolí a byla při tom vystavena manipulacím. Nebyl to však otec, kdo především působil proti zklidnění situace. Lze sice uznat, že by bylo nanejvýš žádoucí dostupnými vhodnými prostředky podporovat zlepšení vztahu stěžovatelky k otci, včetně toho, aby jeho vztah k ní uspokojoval i její specifické citové potřeby, k naplnění těchto cílů ale jistě není nezbytné, a ani vhodné, měnit stěžovatelčiny stávající právní poměry. Dostatečný důvod pro odnětí stěžovatelky z péče otce nelze podle krajského soudu spatřovat ani v tom, že

otec v současnosti neplatí za její pobyt v domově pro mládež ani za její školní docházku a že za něj tyto finanční zátěže nesou rakouské instituce. Tyto skutečnosti jsou zřejmým důsledkem jeho momentálně zhoršené finanční situace, nikoli tedy projevem jeho nezodpovědnosti. Ostatně otázka financování stěžovatelčina pobytu i její školní docházky zatím nebyla před rakouskými úřady dořešena. Podstatné je, že otec doposud v péči o stěžovatelku, a to i po hmotné stránce, vždy v zásadě obstál (a to navíc zcela bez příspěví matky nebo prarodičů) a nic konkrétního nenasvědčuje tomu, že nakonec nedokáže dostatečně uspokojivě vyřešit i tuto situaci.

11. Pokud jde o dokazování, krajský soud neměl potřebu je doplňovat, neboť skutková zjištění, učiněná v průběhu řízení okresním soudem i jím samotným, považoval za dostatečná. Ztotožnil se i s názorem okresního soudu, že bezprostředně před jeho rozhodnutím již nebylo namístě stěžovatelku znovu vyslýchat. Po posledním pohovoru, který s ní prováděl Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, byla závažným způsobem narušena její probíhající psychoterapie a byla narušena její psychická stabilita, což vedlo k jejímu následnému umístění na psychiatrii. Provádění dalšího pohovoru se stěžovatelkou před soudem by ji proto mohlo vážně poškodit na jejím psychickém vývoji. Poslední provedení pohovoru se stěžovatelkou jmenovaným úřadem ve svém výsledku velmi zkritizoval i znalec, který nedoporučil provádět pohovor před soudem s ohledem na probíhající psychoterapii a navykání si na nové prostředí a školu. Od stěžovatelky by se navíc stejně nedalo zjistit nic nového, než to, co řekla při pohovorech s opatrovníkem nebo jinými osobami. Znaleckým posudkem bylo prokázáno, že je vzhledem k svému věku, mentální úrovni, životním zkušenostem schopna jen relativně samostatně posoudit, s kým by chtěla v budoucnu žít, a to ve smyslu důležitosti pro její další život. I toto posouzení je dosud významně ovlivnitelné osobami, které na ni působí a k nimž se vztahově a citově váže (ví, že u matky být nemůže, protože je nemocná, k otci jít nechce, protože chce být u prarodičů). Sama stěžovatelka už také nechce být do sporu mezi otcem a prarodiči zatahována.

12. Již před okresním soudem byly se stěžovatelkou provedeny dva pohovory. První proběhl dne 17. 3. 2014, kdy byla ve faktické péči otce. Stěžovatelka byla při pohovoru klidná, spontánní, působila vyrovnaným dojmem, o otci hovořila hezky, chtěla u něho zůstat a měla strach, že ji matka někam odveze. Druhý se uskutečnil dne 10. 2. 2015, kdy již byla ve faktické péči matky (od Vánoc roku 2014, kdy ji matka s babičkou bez souhlasu otce odvezla). K soudu ji doprovodila matka, babička, dva bodyguardi s vizáží vyhazovačů z nočních klubů a novinář. Stěžovatelka byla velmi vystresovaná, její projev působil naučeným dojmem a později bylo zjištěno, že před soudem lhala a uváděla naučené lži o otci. Poukázat je třeba i na to, že podle § 100 odst. 3 občanského soudního řádu lze názor dítěte ve výjimečných případech zjistit též prostřednictvím jeho zástupce, znaleckého posudku nebo příslušného orgánu sociálněprávní ochrany dětí. V daném případě byl její názor zjišťován všemi uvedenými způsoby, pouze s ní ze shora uvedených důvodů nebyl pohovor u soudu prováděn opakovaně.

13. Podle okresního soudu stěžovatelka byla v průběhu řízení slyšena, její aktuální přání bylo známo a různými způsoby průběžně prověřováno a o jeho obsahu nebylo sporu. Očekávat od jejího slyšení zcela jednoznačné a nezpochybnitelné zodpovězení otázky, v čem byla příčina pře mezi otcem a prarodiči, nebylo možné, protože stěžovatelčino skutečné vnitřní rozpoložení se všemi jeho souvislostmi a hlavně jeho psychologické příčiny a také perspektivy mohou být přesvědčivě poznatelné jedině

cestou znaleckého posouzení, které bylo provedeno. Okresní soud vzal v potaz i zájem na stabilizaci psychiky stěžovatelky, které mnohočetné neustále opakované zapojování do řešení právního sporu jejích blízkých se zdůrazňováním důležitosti jejího slova může podle krajského soudu, objektivně nazíráno, prospívat opravdu jen stěží. Opakované vracení se k vcelku dramatickým záležitostem, které v minulosti vedly k vážným zvratům v jejím životě a vyústily i v určité excesy v jejím chování, a k citlivým otázkám, které jsou před ní nejen životní situací, ale i dospělými znovu a znovu otvírány, by zřejmě mohlo opět podkopávat i výsledky probíhající psychoterapie.

14. Ve velmi podobné situaci byl při rozhodování, zda stěžovatelku osobně vyslechnout, i krajský soud. I on se přitom z podobných důvodů, jako soud okresní, nakonec přiklonil k rozhodnutí zápornému. V průběhu odvolacího řízení stěžovatelka své stanovisko a přání opakovaně formulovala, a to nejen při pohovorech s psychologem opatrovníka a odbornými zaměstnanci zařízení, v němž se nyní nachází, ale i bezprostředně osobním dopisem. Svůj postoj již delší dobu prezentuje způsobem neměnným a celkem jednoznačným a konzistentně vyslovuje i určité důvody. Zjišťovat její současný náhled na řešenou problematiku tak nebylo zapotřebí. I kdyby krajský soud pokládal za nezbytné před svým rozhodnutím znovu prověřovat určité skutečnosti, které by stěžovatelce měly být známy, zjišťovat je (také) jejím slyšením by nepovažoval za vhodné nejen s ohledem na její psychickou pohodu, ale koneckonců i vzhledem k tomu, že stěžovatelka v minulosti pod tlakem dospělých či okolností svá, a to i velmi závažná, tvrzení před státními orgány a institucemi měnila. Nelze tedy vyloučit, že by je mohla korigovat i nyní, například hlediskem prospěšnosti pro naplnění přání, které podle všeho pociťuje velmi silně.

III.

Argumentace stěžovatelky

15. Ústavní stížností stěžovatelka zpochybňuje závěry obecných soudů, podle nichž její otec zajišťuje péči o ni vhodným a řádným způsobem. Na základě rozhodnutí otce je totiž již rok a čtvrt v institucionálním zařízení v Rakousku, aniž by z jeho strany byly učiněny účinné kroky směřující k normalizaci jejich vzájemných vztahů. Tyto se měly zhoršit poté, co se stěžovatelka v době, kdy pobývala v českém zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, přiznala k tomu, že lhalo ohledně svého fyzického napadení otcem koncem roku 2014.

16. Jakkoli je třeba respektovat autonomní rozhodnutí rodiče, jakým způsobem zajistí péči o dítě, obecnému normálu výkonu rodičovské odpovědnosti odpovídá vlastní fyzická péče, obzvláště, jde-li o nyní již pubertální dítě, které nevyžaduje soustavnou intenzivní přítomnost a podporu pečující osoby. Na argumentaci, podle níž je otcem zvolené řešení správné a prokazující jeho výchovnou kompetenci, by snad bylo možné přistoupit v okamžiku, jestliže by dceru pravidelně navštěvoval, pravidelně s ní telefonoval a nesl náklady na umístění jak v zařízení, tak za docházku do jím vybrané soukromé školy. Faktické okolnosti tomu ale neodpovídají. Otec pasivně ponechává řešení situace stěžovatelky volně plynout. Jeho nedostatek empatie se měl projevat v tom, že se jakékoli podmínky soužití rozhodl nastavovat striktně autoritářsky, aniž se vypořádal s potřebami a pocity stěžovatelky. Příkladem byla právě jeho reakce na lež své dcery, kdy se jeho kroky zaměřily na to, aby se kála. Místo toho se měl snažit pochopit důvody, pro které se uchýlila k takovému prostředku ve snaze dostat se do prostředí jí preferovaného, a pokusit se odstranit příčinu tohoto stavu.

17. Stěžejní pochybení obecných soudů spatřuje stěžovatelka v tom, že jejich rozhodnutím nepředcházelo její slyšení, respektive že byla slyšena pouze v roce 2015, a to navzdory tomu, že by mělo jít o preferovanou formu zjišťování názoru dítěte. Obecné soudy se při realizaci jejího práva být slyšena měly zabývat zejména těmito kritérii: způsobem slyšení, jejím věkem, rozumovou a citovou vyspělostí a relevancí, respektive závazností projeveného názoru. Rovněž měly přihlídnout k tomu, že v mezidobí dosáhla věku dvanácti let, tedy zákonné minimální věkové hranice, při jejímž dosažení se schopnost vyjádřit se k věci předpokládá, a že vývoj situace, který doprovázela celá řada zvrátů, tuto její schopnost formoval natolik, že se dnes dokáže k věci vyjádřit s mnohem větší relevancí. Přesto byl její názor zjišťován pouze nepřímo, prostřednictvím opakovaných pohovorů s opatrovníkem a v rámci znaleckého posudku.

18. Přinejmenším ve fázi rozhodování krajského soudu již nelze mít za to, že by stěžovatelku slyšení vhodně provedeným pohovorem jakkoli traumatizovalo, nebo že by byla vystavena manipulaci jedné ze stran, neboť byla již téměř rok umístěna v zařízení v Rakousku, bez delšího času stráveného s otcem, či prarodiči. Obecné soudy mohly prostřednictvím slyšení, třeba i s využitím znalce, odkrýt patologie mající vliv na svobodu jejího názoru. Především tak mohla být osvětlena příčina odporu stěžovatelky vrátit se do péče otce a jejich konfliktu. Po správném vyhodnocení sděleného obsahu se tak slyšení mohlo stát pro obecné soudy prostředkem pro odstranění informačních nedostatků.

19. Obecné soudy měly při svém rozhodování nedostatečně zohlednit nejlepší zájem stěžovatelky a místo toho jej opakovaně podřídit zájmu otce, který svými autoritativními zásahy – například předběžnými opatřeními – favorizovaly. Zcela flagrantní to bylo v situaci, kdy byla stěžovatelka v době eskalovaného a nezpracovaného konfliktu předána ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc do péče otce, aniž se tak stalo po vhodné terapeutické práci anebo po absolvování návykového režimu za pomoci asistovaného styku. Není zřejmé, z jakého důvodu daly obecné soudy ve výchově přednost otci, který ji fakticky nezajišťuje a přenechává ji ústavnímu zařízení (a deklaruje, že tak bude činit i nadále), a nikoli širší biologické rodině. Stěžovatelka si je vědoma rezerv v možnostech prarodičů, ať už jde o věk, jejich negativní vztah k otci či některé jejich chování v minulosti, nicméně věří, že s podporou sítě odborných služeb by v jejich péči vyrůstati mohla, když i podle znaleckého posudku neexistují proti jejich výchovným schopnostem námitky. Argumentace dobrým vzděláním a jazykovou výbavou nemůže být pro rozhodování soudu v nejlepším zájmu dítěte dostatečná. Zcela totiž opomíjí požadavky emoční stability a prostoru pro rozvoj, jejichž saturaci otec nikterak nenabízí.

20. Podáním ze dne 13. 11. 2017 stěžovatelka doplnila ústavní stížnost o poukaz na obsah spisové dokumentace, z níž vyplývá, že sama opakovaně vyjádřila postoj být v řízení slyšena a setrvala a konzistentně brojí proti rozhodnutí, jež ji „nutí setrvávat v péči otce“. Její srozumění s obranou proti stavu nastolenému rozhodnutími obecných soudů je zřejmé z obsahu jejího pohovoru s opatrovníkem ze dne 28. 6. 2017. Další pohovor byl mezi nimi uskutečněn dne 9. 11. 2017, při němž byl pojmenován i konkrétní institut, tedy ústavní stížnost. Stěžovatelka konzistentně sděluje neochotu akceptace stavu, který byl nastolen rozhodnutími obecných soudů, vůli brojit proti němu a být v řízení slyšena.

IV.

Průběh řízení před Ústavním soudem

21. Usnesením ze dne 3. 1. 2018 č. j. II. ÚS 2866/17-44 Ústavní soud podle § 63 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve spojení s § 469 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění zákona č. 296/2017 Sb., jmenoval stěžovatelce opatrovníkem k zastupování v řízení o její ústavní stížnosti Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, který jejím jménem podal ústavní stížnost.

22. Dále si Ústavní soud pro účely tohoto řízení vyžádal spis vedený u okresního soudu pod sp. zn. 0 P 276/2010 a vyzval účastníky i vedlejší účastníky řízení, aby se vyjádřili k ústavní stížnosti.

23. Krajský soud i okresní soud ve svých vyjádřeních ze dne 15. 11. 2017 a 6. 11. 2017 odkázaly na odůvodnění napadených rozhodnutí s tím, že vycházely z toho, co považovaly aktuálně za nejlepší zájem dítěte.

24. Otec stěžovatelky se ve svém podání ze dne 17. 11. 2017 obsáhle vyjádřil k postupu Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí v celé věci. V tomto ohledu zpochybnil nestrannost, správnost i kompetentnost postupu tohoto úřadu a jeho ředitele, kterou podrobil – místy emotivní – kritice. Dále ve vyjádření přiblížil svůj pohled na události z posledních let, které měly vliv na rozhodování obecných soudů o péči o stěžovatelku.

25. Prarodiče stěžovatelky se ve svém podání ze dne 16. 11. 2017 ztotožnili s obsahem ústavní stížnosti. Obecné soudy podle jejich názoru rozhodly, aniž by podle § 867 občanského zákoníku zohlednily názor stěžovatelky, která se dlouhodobě, soustavně a opakovaně vyjadřuje, že chce žít s prarodiči. Je nepřípustné, aby byl tento její názor bezdůvodně ignorován. Obecné soudy při svém rozhodování nezohlednily stav v době vyhlášení rozhodnutí, svá rozhodnutí opřely především o skutečnosti z minulosti a neprokázané domněnky a především nerozhodovaly v zájmu stěžovatelky. V řízení bylo prokázáno, že péče otce o ni je již od května roku 2016 fakticky vykonávána jejím předáním do ústavního zařízení, kde ji otec téměř nenavštěvuje a téměř jí netelefonuje (tedy více než rok). Otec se žádným způsobem nepokouší o nápravu svého vztahu se stěžovatelkou.

26. Matka stěžovatelky se k ústavní stížnosti nevyjádřila.

27. Na uvedená vyjádření reagovala stěžovatelka prostřednictvím podání svého opatrovníka ze dne 7. 2. 2018. Vyjádření otce podle jejího názoru neobsahuje žádnou polemiku s parametry ústavnosti, které byly jako problematické vymezeny v ústavní stížnosti. Zčásti jsou v něm vysvětleny jeho postoje a životní zkušenosti, zčásti jde o jeho osobní hodnocení ředitele Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Toto vyjádření nelze považovat za procesní stanovisko účastníka řízení zpracované advokátem.

28. Ve smyslu § 44 zákona o Ústavním soudu rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci.

V.

Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

29. Ústavní soud je příslušný k projednání návrhu. Ústavní stížnost je přípustná (stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně práva ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu) a byla podána včas.

30. Ve vztahu k otázce, zda byla ústavní stížnost podána osobou k tomu oprávněnou, Ústavní soud upozorňuje na § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu, podle něhož může ústavní stížnost podat fyzická nebo právnická osoba podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), jestliže tvrdí, že pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byla účastníkem, opatřením nebo jiným zásahem orgánu veřejné moci bylo porušeno její základní právo nebo svoboda zaručené ústavním pořádkem. Toto ustanovení předpokládá, že ústavní stížnost může být podána jen osobou, do jejíž ústavně zaručených základních práv a svobod mělo být zasaženo. Možnost podat ústavní stížnost za někoho jiného je naopak zásadně vyloučena [usnesení ze dne 8. 12. 1994 sp. zn. II. ÚS 178/94 (U 22/2 SbNU 259)].

31. V dané věci byla ústavní stížnost sice podána jménem stěžovatelky, avšak Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí, který byl usnesením okresního soudu ze dne 11. 2. 2015 č. j. 0 P 276/2010-725 jmenován jejím opatrovníkem pro řízení ve věci péče o ni. S postavením tzv. procesního opatrovníka je spojeno jeho oprávnění činit jménem stěžovatelky jednotlivé úkony v řízení před obecnými soudy. Toto oprávnění se již ale nevztahuje k případnému řízení o ústavních stížnostech. Nejde totiž o další fázi řízení před obecnými soudy, nýbrž o samostatné řízení, jehož předmětem je otázka, zda napadeným pravomocným rozhodnutím nebo jiným zásahem orgánu veřejné moci byla porušena ústavně zaručená základní práva a svobody. Z oddělenosti obou řízení vyplývá, že k ustanovení opatrovníka musí dojít v každém z nich zvlášť.

32. Přestože zákon o Ústavním soudu nesvěřuje opatrovníkovi, jenž byl ustanoven pro řízení před obecnými soudy, oprávnění podat jménem jím zastupované osoby ústavní stížnost, nelze vyloučit, že takovéto oprávnění bude mít z jiného důvodu. Ústava ve svém čl. 87 odst. 1 písm. d) umožňuje každé fyzické nebo právnické osobě podat ústavní stížnost k ochraně svých základních práv a svobod. V některých případech však může jejímu podání bránit skutečnost, že fyzická nebo právnická osoba fakticky nemůže samostatně jednat a není dán ani jiný subjekt, který by mohl jednat za ni. Bylo by v rozporu s tímto ustanovením, jestliže by jménem takovéto osoby nemohl ústavní stížnost podat nikdo. K zamezení tohoto následku proto Ústavní soud projedná i ústavní stížnost, kterou jménem dotčené osoby podá subjekt, který prokáže, že jedná v jejím zájmu a že jinak by takovéto osobě byla upřena soudní ochrana ústavně zaručených základních práv a svobod ze strany Ústavního soudu [obdobně, v souladu s těmito principy, připustil Ústavní soud ústavní stížnost podanou k ochraně ústavně zaručených základních práv a svobod jiného subjektu v nálezu ze dne 3. 8. 2005 sp. zn. II. ÚS 189/02 (N 148/38 SbNU 175) nebo usnesení ze dne 14. 1. 2014 sp. zn. II. ÚS 3634/11].

33. Uvedené podmínky jsou splněny i v případě nezletilého dítěte, je-li rozhodováno ve věcech péče o něj nebo o úpravě jeho styku s rodiči. Protože nelze vyloučit kolizi mezi zájmem nezletilého dítěte a jeho rodičů jako jeho zákonných zástupců, mohlo by se stát, že k ochraně práv nezletilého dítěte nebudou ze strany jeho rodičů využity zákonem stanovené procesní prostředky. V řízení ve věcech péče soudu o nezletilé

podle zákona o zvláštních řízeních soudních je tento problém vyřešen tím, že ho soud může zahájit i bez návrhu, dozví-li se relevantní skutečnosti, které takovýto postup odůvodňují. V řízení o ústavních stížnostech ale zákon nic takového neumožňuje, a tudíž jediným možným řešením je přípuštění, aby jménem nezletilého dítěte podal ústavní stížnost subjekt jednající v jeho zájmu, například příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí nebo Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí [srovnej usnesení ze dne 9. 11. 2017 sp. zn. I. ÚS 3444/16 nebo náleze ze dne 9. 1. 2018 sp. zn. IV. ÚS 3749/17]. Obecně pak platí, že kdokoli by takovouto ústavní stížnost podal, musel by prokázat, že jedná v zájmu nezletilého dítěte, a v případě, že dítě již s ohledem na svůj věk a schopnosti dokáže porozumět smyslu tohoto řízení, také s jeho souhlasem.

34. Ústavní soud má za to, že ve věci stěžovatelky jsou tyto podmínky splněny. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí doložil, že podání ústavní stížnosti ze strany zákonného zástupce brání možná kolize zájmů a že stěžovatelka, které bylo v době podání ústavní stížnosti třináct let, je srozuměna s podáním ústavní stížnosti, přiměřeně svým schopnostem rozumí smyslu tohoto procesního prostředku a uplatněné námitky odpovídají jejímu postoji. Je tedy v jejím zájmu, aby byla ústavní stížnost, podaná jejím jménem, projednána. Protože přípuštění podání ústavní stížnosti jménem stěžovatelky jinou osobou nezakládá oprávnění této osoby jednat jejím jménem v průběhu řízení o ústavní stížnosti, Ústavní soud jí za tímto účelem jmenoval opatrovníka. Shledal přitom vhodným, aby jím byl jmenován právě Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, který jako její opatrovník vystupoval již v řízení před obecnými soudy.

35. Ústavní stížnost splňuje i všechny zákonem stanovené formální náležitosti. Vzhledem k tomu, že opatrovníkem stěžovatelky byl jmenován státní orgán, se v jeho případě podle § 30 odst. 3 zákona o Ústavním soudu nevyžaduje povinné zastoupení advokátem [usnesení ze dne 27. 11. 2013 sp. zn. III. ÚS 2352/13 (U 11/71 SbNU 579)].

VI.

Vlastní posouzení

36. Ústavní soud se seznámil s argumentací stěžovatelky, vyjádřeními účastníků řízení i obsahem příslušného spisu vedeného u okresního soudu, načež zhodnotil, že ústavní stížnost je důvodná.

37. V řízení o ústavních stížnostech [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu] Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) přezkoumává rozhodnutí či postup orgánů veřejné moci jen z toho hlediska, zda jimi nedošlo k porušení ústavně zaručených základních práv a svobod. V případě, že ústavní stížnost směřuje proti rozhodnutím soudů, to znamená zejména posouzení, zda byly respektovány ústavní záruky spravedlivého procesu, vztahující se k průběhu i výsledku soudního řízení. Rozhodnutí soudů by v tomto ohledu mohla být zatížena „kvalifikovanou“ vadou zpravidla tehdy, jestliže by jimi provedený výklad tzv. podústavního práva a jeho použití nezohledňovaly správně (či vůbec) dopad některého ústavně zaručeného práva nebo svobody na posuzovanou věc, nebo by byly projevem neakceptovatelné „libovůle“, spočívající buď v nerespektování jednoznačně znějící kogentní normy, nebo ve zjevném a neodůvodněném vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, respektive odpovídá všeobecně akceptovatelnému (doktrinálnímu) chápání dotčených právních institutů [náleze ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471)].

38. Tato obecná východiska se vztahují i na rozhodnutí soudů týkající se rozsahu rodičovské odpovědnosti nebo způsobu či rozsahu, v jakém ji rodiče mají vykonávat. Ústavní soud se při jejich přezkumu zabývá otázkou, zda výklad a použití příslušných zákonných ustanovení respektuje, že je jimi ve smyslu čl. 32 odst. 6 a čl. 41 odst. 1 Listiny realizována a konkretizována ústavní úprava, a to práva rodičů a dětí týkající se výchovy a péče podle čl. 32 odst. 1 a 4 Listiny [například nález ze dne 23. 2. 2010 sp. zn. III. ÚS 1206/09 (N 32/56 SbNU 363) nebo nález ze dne 18. 8. 2010 sp. zn. I. ÚS 266/10 (N 165/58 SbNU 421)]. Rozhodnutí soudů nesmí zakládat nepřípustný zásah do jejich práva na soukromý a rodinný život podle čl. 10 odst. 2 Listiny.

39. Řízení před obecnými soudy v uvedených věcech mají být konána a přijatá opatření mají být činěna vždy v nejlepším zájmu dítěte ve smyslu čl. 3 Úmluvy o právech dítěte, vyhlášené pod č. 104/1991 Sb.; obdobně stanoví jako určující hledisko zájem dítěte i § 866 občanského zákoníku. Požadavku nejlepšího zájmu dítěte odpovídá nutnost náležitě zohlednit zejména (1) existenci pokrevního pouta mezi dítětem a o jeho svěřeni do péče usilující osobou, (2) míru zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb v případě jeho svěřeni do péče té které osoby, (3) schopnost osoby usilující o svěřeni dítěte do péče zajistit jeho vývoj a fyzické, vzdělávací, emocionální, materiální a jiné potřeby a (4) přání dítěte [nález ze dne 26. 5. 2014 sp. zn. I. ÚS 2482/13 (N 105/73 SbNU 683), bod 19, s odkazem na Obecný komentář č. 14 z 29. 5. 2013 o právu dítěte na to, aby jeho nejlepší zájmy byly předním hlediskem (General comment No. 14 on the right of the child to have his or her best interests taken as primary consideration), vydaný Výborem pro práva dítěte, 2013, CRC/C/GC/14, body 52 a násl.].

40. Při zvažování nejlepšího zájmu dítěte musí obecné soudy brát zřetel na to, že jde o hledisko přední, nikoli však jediné. Přestože mu třeba vždy přiznat vysokou prioritu, může být v konfliktu s jinými oprávněnými zájmy (zájmy rodičů, dalších dětí, apod.), v důsledku čehož je při jeho používání nezbytný určitý stupeň flexibility, umožňující nalézt řešení uvedeného konfliktu v závislosti na konkrétních okolnostech [nález ze dne 25. 9. 2014 sp. zn. I. ÚS 3216/13 (N 176/74 SbNU 529), bod 29; odkázat lze i na Obecný komentář č. 14 z 29. 5. 2013 o právu dítěte na to, aby jeho nejlepší zájmy byly předním hlediskem, bod 32 a násl.]. Za účelem zjištění nejlepšího zájmu dítěte musí být shromážděny veškeré potřebné důkazy, přičemž důkazní aktivita v tomto směru nedopadá jen na samotné účastníky, ale také na obecný soud, který se s tímto hlediskem musí ve všech svých rozhodnutích vypořádat [nález sp. zn. I. ÚS 2482/13, bod 17].

41. Pokud jde o kritérium přání dítěte, za předpokladu, že je dítě dostatečně rozumově a emocionálně vyspělé, je třeba jeho přání považovat za zásadní vodítko při hledání jeho nejlepšího zájmu. Současně však není možné, aby obecné soudy postoj nezletilého dítěte bez dalšího převzaly a aby své rozhodnutí založily toliko na jeho přání, a nikoli na pečlivém a komplexním posuzování jeho zájmů [nález sp. zn. I. ÚS 2482/13, bod 23]. Zjišťování přání nezletilého dítěte v průběhu soudního řízení musí být provedeno komplexně, což předpokládá dodržení a zvažování řady podmínek a okolností vztahujících se nejen k hodnocení postoje nezletilého dítěte, ale i způsobu jeho zjištění. Při jeho hodnocení musí zohlednit věk, rozumovou a emocionální vyspělost nezletilého dítěte a zvažovat míru objektivitu (nezávislosti) jeho postoje [například nález ze dne 2. 11. 2010 sp. zn. I. ÚS 2661/10 (N 219/59 SbNU 167)].

Kromě jiného by měl být jeho postoj (zejména u mladších dětí) zjišťován formou nepřímých otázek.

42. Článek 12 Úmluvy o právech dítěte ve svém odstavci 1 stanoví, že stát musí zabezpečit dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni (myšleno vyspělosti). Podle odstavce 2 se za tímto účelem dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, anebo prostřednictvím zástupce nebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství.

43. Podle čl. 3 Evropské úmluvy o výkonu práv dětí, vyhlášené pod č. 54/2001 Sb., dítě, které má podle vnitrostátních předpisů schopnost chápat situaci, bude mít v soudním řízení, které se jej týká, zaručena následující práva nebo bude mít možnost se těchto práv domáhat: a) dostávat příslušné informace, b) být konzultováno a moci vyjádřit svůj názor, c) být informováno o možných důsledcích vyhovění jeho názoru a o možných důsledcích jakéhokoli rozhodnutí.

44. Ústavní soud zdůrazňuje, že v řízeních, jež se bezprostředně dotýkají práv nezletilých dětí, nelze na dítě nahlížet jako na pouhý objekt, o němž rozhodují jiní, ani ho nelze stavět do role pasivního pozorovatele událostí [nález ze dne 2. 4. 2009 sp. zn. II. ÚS 1945/08 (N 80/53 SbNU 11), bod 17]. Dítě je subjektem práva a účastníkem řízení, jemuž náleží právo být přítomen projednávání své věci ve smyslu čl. 38 odst. 2 Listiny. S tím souvisí jeho právo být v tomto řízení slyšen a projevit své stanovisko, jež je vyjádřeno v čl. 12 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte, čl. 3 Evropské úmluvy o výkonu práv dětí, § 867 občanského zákoníku a § 100 odst. 3 občanského soudního řádu, a jež mu umožňuje, byť jen do určité míry, vyrovnat nerovné postavení ve vztahu k rodičům, případně koliznímu opatrovníkovi [například nález ze dne 26. 8. 2010 sp. zn. III. ÚS 3007/09 (N 172/58 SbNU 503)]. Význam slyšení dítěte obecným soudem tak nelze spatřovat jen v rovině dokazování, tedy ve smyslu provedení výsledku pro účely dokazování, ale jako výkon práva účastníka řízení [nález ze dne 4. 11. 2015 sp. zn. IV. ÚS 3900/14 (N 193/79 SbNU 199)].

45. Ve vztahu k právu nezletilého dítěte být slyšen se uplatní § 867 odst. 2 občanského zákoníku *in fine*, podle něhož se o dítěti starším dvanácti let má za to, že je schopno informaci přijmout, vytvořit si vlastní názor a tento sdělit. Tím není řečeno, že obecný soud je za situace, kdy zjišťuje postoj (přání) nezletilého dítěte staršího dvanácti let, vždy povinen přistoupit k jeho slyšení přímo při soudním jednání, aniž by mohl zohlednit skutková zjištění z již provedeného dokazování (zejména zjištění jeho postoje prostřednictvím orgánu sociálně-právní ochrany dětí, znaleckého posudku či prostřednictvím opatrovníka) či další specifické okolnosti daného případu (kupříkladu hrozba psychické újmy nezletilého dítěte ze slyšení před soudem). Míru rozumové a emocionální vyspělosti nezletilého dítěte je totiž nutné posuzovat případ od případu. Nelze ani vyloučit, že schopnost vyjádřit se ke svému budoucímu výchovnému uspořádání bude, s ohledem na tuto vyspělost, dána i u dítěte mladšího. Věk dvanácti let nicméně představuje nejzazší možnou hranici, kdy už dítě je schopné uceleně prezentovat bez větší újmy svůj názor před soudem. Po dosažení této věkové hranice je nezbytné, nebrání-li tomu zvlášť významné okolnosti, zjistit postoj (přání) dítěte přímo

před soudem [nález sp. zn. I. ÚS 2482/13, bod 25, nebo nález ze dne 16. 6. 2015 sp. zn. II. ÚS 2943/14 (N 110/77 SbNU 607), bod 23].

46. Výbor pro práva dítěte označil právo být slyšen za jednu ze základních hodnot Úmluvy o právech dítěte [Obecný komentář č. 12 o právu dítěte být slyšen (General Comment No. 12 The right of the child to be heard), 2009, CRC/C/GC/12, bod 2]. Rozsah „záležitostí, které se jej dotýkají,“ je nutno chápat široce. Děti by měly být slyšeny vždy, když jejich názor může zlepšit kvalitu rozhodnutí (body 26 a 27). Není stanoven žádný minimální věkový limit pro to, kdy už je dítě schopno formulovat své názory. Naopak všechny státní orgány by vždy měly nejprve předpokládat, že dítě toho schopno je, a tento předpoklad eventuálně teprve poté v konkrétním případě vyvrátit (body 20 a 21). Rozhodnutí, zda má být dítě slyšeno osobně, nebo prostřednictvím zástupce či příslušného orgánu, je na dítěti samém. Výbor pro práva dítěte doporučuje, aby dítěti byla dána příležitost k osobnímu slyšení všude, kde je to jen možné (bod 35). Pokud už je slyšení dítěte provedeno skrze zástupce, je nanejvýš důležité, aby názory dítěte byly zástupcem tlumočeny správně (bod 36). Spojení „v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství“ nelze vykládat tak, že by státu umožňovalo omezit rozebírané právo dítěte být slyšen. Naopak jde o požadavek, aby státy dodržovaly při slyšení dítěte pravidla spravedlivého procesu. Pokud dojde k porušení procesních pravidel, může to být důvodem pro zrušení daného rozhodnutí (bod 38-39).

47. K právu nezletilého dítěte být slyšen se opakovaně vyjádřil i Evropský soud pro lidská práva, a to zejména v kontextu rozhodování o svěření dětí do ústavní výchovy, do péče pouze jednoho z rodičů či o úpravě styku z hlediska práva na respektování rodinného a soukromého života podle čl. 8 Úmluvy. Podobně jako v rámci Úmluvy o právech dítěte byl i z jeho strany vysloven požadavek, aby byly děti slyšeny před soudem s ohledem na svůj věk a vyspělost. Jako příklad lze uvést rozsudek, v němž shledal nepřipustným, že stěžovatelům, ačkoli již v dané době dosáhli věku třinácti, dvanácti a jedenácti let, nebylo soudy umožněno slyšení v řízení o jejich odebrání do ústavní výchovy (rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. 6. 2007 ve věci stížnosti č. 23499/06 *Havelka a ostatní proti České republice*, bod 62). K porušení Úmluvy naopak nemělo dojít v situaci, kdy před soudem nebylo provedeno slyšení pětiletého dítěte, avšak daný soud se takto rozhodl až po pečlivém uvážení a na základě odborného vyjádření znalce, který se s dítětem několikrát sešel a domníval se, že by jeho osobní slyšení nebylo vhodné (rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 8. 7. 2003 ve věci stížnosti č. 30943/96 *Sahin proti Německu*, body 74 až 77).

48. Uvedená východiska se plně uplatní i v nyní posuzované věci. V průběhu řízení před obecnými soudy stěžovatelka prostřednictvím svého opatrovníka opakovaně navrhla, aby se mohla vyjádřit k předmětu řízení, tedy otázkám péče o ni a její výchovy, které se jí bezprostředně dotýkají. Ústavní soud si je vědom toho, že obecné soudy její slyšení zvažovaly a svá rozhodnutí, proč k němu nepřistoupily, podrobně odůvodnily. V tomto ohledu zdůraznily zejména zájem na psychické pohodě stěžovatelky, která by mohla být jeho provedením narušena. Rovněž poukázaly na to, že s ní byly před soudem provedeny dva pohovory ve dnech 17. 3. 2014 a 10. 2. 2015, dále na znalecký posudek, který její opětovné slyšení nedoporučil, a nakonec pohovory s psychologem opatrovníka a její osobní dopis, z nichž měl její postoj jednoznačně vyplynout. Tyto skutečnosti podle Ústavního soudu ovšem neobstojí jako důvody, pro které stěžovatelka

nemohla realizovat své základní právo být slyšena v řízení, v němž je rozhodováno o jejích právech.

49. Stěžovatelka byla již v době rozhodování okresního soudu ve věku, kdy lze předpokládat její schopnost porozumět smyslu soudního řízení a vyjádřit se k němu. Nelze přehlédnout, že mezi jejím posledním slyšením a rozsudkem okresního soudu uplynula doba více než jednoho roku, přičemž rozsudek krajského soudu byl vydán o dalších devět měsíců později. Během tohoto období se situace stěžovatelky dále vyvíjela. Byla znovu předána do péče otce a posléze, po další eskalaci vzájemného konfliktu, umístěna do domova pro mládež, kde od té doby pobývá. Tato změna okolností ve spojení s časovým odstupem od posledního slyšení byla nepochybně dostatečným důvodem k tomu, aby se k ní stěžovatelka jako účastník řízení mohla vyjádřit, a pokud navrhla, aby bylo provedeno její slyšení, mělo být jejímu návrhu vyhověno. Zájem na tom, aby v důsledku slyšení nebyl narušen psychický vývoj stěžovatelky, je nepochybně relevantní, v jejím případě však nejde o takovou překážku, která by bránila tomu, aby s ní bylo ze strany soudu přímo jednáno. Nutnost vrátit se k okolnostem, k nimž v minulosti došlo, by vyvstala i tehdy, byl-li by její názor zjišťován zprostředkovaně prostřednictvím opatrovníka nebo znalce. Negativní dopad takového slyšení na psychiku stěžovatelky navíc může být zmírněn výběrem vhodné formy, v jaké dojde k jeho provedení. Není nezbytné, aby k jeho provedení došlo v průběhu jednání. Lze pak jen poznamenat, že pro dítě, o jehož právech je rozhodováno, může být stresující nejen postoupení dalšího slyšení, ale také odmítavý postoj příslušných orgánů vyslechnout jeho přání sdělit na věc svůj názor.

50. Ústavní soud závěrem podotýká, že právo dítěte podle čl. 12 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte vyjádřit svůj názor ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, je jen právem, a nikoliv povinností. O této skutečnosti přitom musí být dítě poučeno a musí mít vždy možnost svůj názor či přání v řízení nesdělit nebo se nevyjádřit ke konkrétním skutečnostem či otázkám. Uvedené právo totiž zahrnuje také právo mlčet, nevyjadřovat se. Stěžovatelce proto měla být možnost realizovat své právo vyjádřit v řízení svůj názor nabídnuta. V případě, že by sama naznala, že by pro ni bylo slyšení nepřiměřeně zatěžující nebo že je dotazována na skutečnosti, k nimž se již nechce vracet nebo nepřiměřeně vtažována do konfliktu mezi otcem a prarodiči ze strany matky, mohla stěžovatelka slyšení jako takové či zodpovězení konkrétních otázek odmítnout.

51. Napadené rozsudky tím, že jejich vydání nepředcházelo slyšení stěžovatelky ze strany soudu, porušily její základní právo vyjádřit se k věci podle čl. 38 odst. 2 Listiny, čl. 12 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte a čl. 3 písm. b) Evropské úmluvy o ochraně práv dětí. Ústavní soud se proto již nezabýval ostatními námitkami stěžovatelky, neboť jejich posouzení by bylo v tuto chvíli předčasné. Bez provedení uvedeného slyšení nelze zhodnotit, zda byl respektován nejlepší zájem dítěte, a tedy ani, zda byla příslušná zákonná úprava péče o dítě vyložena a použita ústavněkonformním způsobem.

VII. *Závěr*

52. Z těchto důvodů Ústavní soud shledal ústavní stížnost stěžovatelky důvodnou a podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jí vyhověl (výrok I) a oba napadené rozsudky podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil (výrok II). Nad rámec stížnostního žádání zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) a § 63

zákona o Ústavním soudu ve spojení s § 212 odst. 2 a § 242 odst. 2 občanského soudního řádu *per analogiam* také dodatečně vydaná usnesení krajského soudu a okresního soudu, jimiž byla konkretizována povinnost prarodičů stěžovatelky k náhradě nákladů řízení, o níž bylo rozhodnuto výrokem IV napadeného rozsudku krajského soudu a výrokem V napadeného rozsudku okresního soudu (výrok III). V opačném případě by tato usnesení, která zrušením napadených rozsudků pozbydou věcný základ, zůstala zachována bez možnosti domoci se jejich zrušení v dalším řízení před obecnými soudy. Nezbytnost jejich zrušení je dána z povahy věci.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 28. února 2018

Kateřina Šimáčková
předsedkyně senátu